

SZOBROK ÉS GONDOLATOK

TÓTH SÁNDOR KIÁLLÍTÁSA A KÉPCSARNOKBAN

Az első után

ismét önálló kiállítást rendezett Tóth Sándor szobrászművész. Ezúttal már Szegeden. A Képzőművészeti Alap szegedi képcsarnokában, ahol — szinte annak megnyitása óta — örvendetes gyakorisággal mutathatják be újabb alkotásaikat a városban, vagy a környéken élő és munkálkodó képzőművészek.

Bár a Móra Ferenc múzeumban és a Horváth Mihály utcai képtárban láthatnánk időnként a hagyományos és hagyományosan jellegtelen közös kiállítások mellett egy-egy ilyen önálló szereplést, fiatalok bemutatkozásait, idősebb és arra méltó művészek retrospektív tárlatait.

Mert nem igaz az, hogy Szegeden nem bontakozhat ki színvonalas, rangos képzőművészeti élet! Nem igaz, hogy nincsenek támogatást, közönség előtti szerepeltetést érdemlő tehetségek! De az igaz, hogy a legérdemesebb, legszívósabb tehetség is elfárad, kedvszegetté válik, és elfogy buzdítás, megbecsülés és hozzáértő, gondoskodó szeretet híján.

Gondolom, valahol itt kell a „vásárhelyi titok” nyitját is keresni! S nem a táj atmoszférájában és koloritjában, és nem a légben szellők szárnyán kerengő és kizárólag képzőművészek alkotó fantáziájának serkentésére specializált fluidumokban. Két évvel ezelőtt — noha már akkor is „szegedinek” számított — a hódmezővásárhelyi Tornyai János múzeum vállalkozott Tóth Sándor első önálló kiállításának a megrendezésére. A bemutatkozás tagadhatatlanul sikeres volt. Senki sem tagadhatta a sikert! A tárlat anyagát mintegy „másodközlésként” bemutatták Szegeden is.

S hadd említsem meg egy másik fiatal képzőművésznünk esetét! Remélem, Tóth Sándor nem veszi ezt rossznéven tőlem. De a példa ide kívánczó. Dér Istvánról van szó, aki annyira szegedi, hogy tanulmányait is itt végezte, itt nőtt művésszé, a főiskola művésztanárainak irányításával s önmaga szorgalmának, rendszeres és szívesen következtető önképzésének az eredményeként.

Mégis, Dér István első önálló kiállítása nem Szegeden volt, Hanem Hódmezővásárhelyen. A fiatal festőművészről elismerő kritikák jelentek meg. De kiállítását még „másodközlésben” sem láthattuk Szegeden. Miért?

Két év az útból

Kamarakiállítás Tóthnak ez a mostani tárlata. Nem csak azért, mert a kiállítóterület szűkös volta korlátozta mennyiségében a tárlatot — s alaposan megnehezítette a válogatást a művész számára —, de azért is, mert a kiállított anyag is kamarajellegű: plakettek és kisplasztika. Tizennyolc kisplasztikai mű és huszonnyolc érem s kiegészítőül néhány tanulmányrajz. Ez a tárlat — tényسرűen. S még valami. Két év az útból! Két év termése zömben: az 1964-es és az 1965-ös évé.

S ebből a körülményből következik, hogy megítélése sem lehet más, mint két év alkotói munkájának tárgyilagos és óvatos mérlegelése a művek alapján.

Ezt pedig célszerű a két évvel ezelőtti bemutatkozás néhány tanulságának felélevezésével kezdenem. Már csak azért is, mert ugyane lap hasábjain ugyancsak én méltattam azt a tárlatot.

Lássuk csak az akkori méltatás néhány bíráló megállapítását! Akkor a kritikus szem két vonatkozásban volt elégedetlen Tóth Sándor bontakozó művészetével. Az első, a lényegesebb pont — magatartási, művészi szemléletbeli probléma.

Úgy tűnt, hogy a művész érintkezése a világgal túlságosan is szűk körű. Tematikájának táplálkozási területe túlságosan is korlátozott, az emberi élet más viszonyait, ember és világ más érintkezési pontjait mellőzve a családi élet „megéneklésére” koncentrálnod.

A művész egyéniségének ez a sajátos arisztokratizmusa, passzivitása a társadalomban élő ember más dolgai iránt, ez a különös el- vagy bezárkózás önmaga szűkebb környezetébe talán intellektuális bizonytalanság, talán önmaga társadalmi szerepe és helye fölötti kétségéi, vagy éppen a mesterségbeli biztonságérzet kiteljesületlen voltának volt az eredménye. Gondolom, a művész kiforrott, következetes jellemének más tulajdonságaival együtt e körülmények okozták szemléletének, életlátásának problematikus szűkkörűségét.

E szemléleti-tartalmi probléma mellett szóvá tettem akkor Tóth műfaji-kifejezésbeli egységességét is, lévén hogy az akkor kiállított művek szinte teljes számban rézdomborítások voltak. Hiányoltam a szobrokat, kisplasztikai alkotásokat. Nos,

ha a művész szemléleti gátlásai még nem is oldódtak fel teljesen, úgy érzem, az elmúlt két évben jelentősen gazdagodtak kifejezésbeli eszközei, s mintha, maga is érezvén az egyműfajúság fenyegető veszélyeit, tudatosan törekednék a szobrászat minél több műfaját meghódítani és a maga képére formálni.

De lássuk a kiállított műveket.

Arcok, kezek, költészet

Tóth művészete költői fogantatású: nem véletlen, hogy egy alakos szobrain szinte kivétel nélkül hangsúlyozott szerepet kap az emberi arc, kapnak a kezek: az emberi lélek rezdüléseinek, érzéseinek, indulatoknak és szenvedélyeknek a kifejezői; s ugyanakkor még nem láttunk tőle eddig egyszer sem szoborcsoportokat, drámai vagy epikus történet megörökítő több alakos kompozíciókat. De több alakos rézdomborításain is áttett, jelképes értelmű a figurák minden gesztusa: a szerelem, a család, a házasság, a gyermekáldás öröme nyer e figurák örökérvényű mozdulataiban, testük hajlásában, arcuk vonásaiban jelképes kifejezést. Az örök Szerelem, Család, Házasság, Gyermekáldás!... S ha megmintázza és bronzba örökíti a hegedűn játszó nő alakját (Hegedűs), akkor az a szobor magának a Zenének a jelképe is egyben. A kiállítás kisplasztikai alkotásai közül ez a kis mérete ellenére is, talán az ülő figura geometrikus szigorúságú elrendezése s a mértani szerkesztettségű pozitúra meg a vonót tartó kéz laza kecsessége és az átszellemült női arc oldott szépsége dinamikus ellentétből szövődő harmónia folytán, a nagyobb méretek erejével ható és meggyőző szobroccka igazi remekmű! S kiállt a nagyobb, talán életnagyságú megfogalmazás után. De jó lenne egyszer ezt a most még csak fantáziánkban létező szobrot valahol a városban, épület előtt, téren vagy parkban felállítva látnunk. S nem kevésbé szép, hamvas-üde bájával megfogó az „Ikrek” sok más variáció lehetőségét is felvillantó kompozíciója, ahol a két mackósan-esetlen, gyámoltalan kisdud figurája iránt szinte szülői gyengédség ébred bennünk. A reneszánsz nagy mestereinek szigorú képszerkesztését idézi a mélyen lírai „Anyá” című kis fafaragás. De mennyire teljes, mennyire az egész harmóniáját idéző, a női test egyetemes szépségét dicsőítő himnusz a terrakotta „Torzó”! S milyen szépen mintázottak, kifejezőek a Feleségről mintázott bronz-, kő- és terrakotta fejek... Talán csak a két női akt közül a „Fürdés előtt” című, s a korábbi munkák közül származó „Bányász” és „Hengerész” tűnt a többi alkotás mércéjével mérve jellegtelenebb, kevésbé sikerült munkának.

Fafaragás, vörösmárvány és terrakotta fejek, egész alakos bronzszobrocskák, torzók: ez a sokféleség az egyes művek szépségén túl külön érdeme a tárlat kisplasztikai anyagának, s dicséri a rézdomborításairól megismert és „domborítóként” elkönyvelt Tóth mesterségbeli tudását és művészi bátorságát.

Érmek és rajzok

Tavaly jelentkezett először a nyilvánosság előtt Tóth Sándor érmeikkel, s nem sokkal az első jelentkezés előtt született meg benne az elhatározás, hogy próbára teszi magát, a tehetségét ebben a kezdeteitől fogva szuverén szobrászati műfajban.

Az itt kiállított 28 érme az eddig készült plakettek szinte teljes gyűjteménye. Portrék, alkalomra szánt kompozíciók, emblémák, egész alakos képek váltogatják egymást a 18 mm-től 85 mm átmérőig terjedően változó nagyságú érmeiken. Közülük különösen a Radnóti- és a Vedres-portrék, az elő- és hátlapos Dinnyés Ferenc-plakett, a „Békegalamb”, a „Könyvnapra” című kompozíció és a „Várakozás” tetszett nemes megfogalmazásával. A portrék különös érdeme, hogy karakteresek, kifejezőek, az arc lényeges vonásainak kiemelésével jellemábrázolásra törekcsenek. Sikerrel.

A művész bátorítása tehát indokolt: érdemes a maga számára még inkább meghódítani, egyéniségével még jobban összeötvözni a kifejezésnek e tartományát, az éremszobrászatot.

Érdekes színt jelentenek a kiállításon a tanulmányrajzok. Jellegzetesen a szobrászi munka mellékterméke valamennyi. Már elkészült szobrok inspirálta arc- és mozdulat tanulmányok, vagy éppen megálmodott majdani alkotások első megfogalmazásai, látomásai. Ugyanakkor azonban oly tökéletes rajz tudással, ismét csak a reneszánsz mesterek utolérhetetlen rajzkultúrájára emlékeztető imponáló vonalbiztonsággal készültek, hogy önálló alkotásokként is igényes, értékes munka valamennyi. Különösképp a „Férfiakt”, a „Tanulmányfej” és a „Négyfigurás tanulmány” szép és gondos, művészi alkotás.

Konklúzió helyett

Következtetéseket levonni e két év termését is csak korlátozottan bemutató kamarakiállítás alapján nem volna helyes, és nem volnánk igazságosak a művész-szel szemben sem.

A két kiállítás együtt: a két évvel ezelőtti és a mostani azonban már kirajzol egy utat, egy művészi pálya kezdetén annak lehetőségeit, a további fejlődés és kiteljesedés távlatait, ígérteit megmutatva.

Pózo nélküli, természetesen emberi művészet a Tóth Sándoré. Ő maga idegenkedett mindig fölvert modoroktól, mesterkéeltségtől, modernkedéstől. Keze alatt csak olyan érzések és gondolatok mintázódnak alkotássá, amik az ő érzései és gondolatai, amik emberi egyéniségén, művészi felfogásán, meggyőződésén és a világban önmaga helyét kereső és megtaláló őszinte állásfoglalásán átszűrve is megállják a próbát, s érdemesek a megmaradásra, a maradandóságra.

Ez a természetesség, ez az őszinteség, ez a humanizmus lehet s legyen hűség és útmutatója, sohasem tévedő iránytűje a választott és megnyert művészet útján.

PAPP LAJOS

KORNISS DEZSŐ KÉPEI SZÉKESFEHÉRVÁROTT

Korniss Dezső kiállítására hosszú évek óta várt a közönség. Olykor egy-egy cikk elismeréssel adózott munkásságának neve említésével korábban is. Hosszabb tanulmány — Mezei Árpád és Solymár István írásain kívül — mind ez ideig nem látott róla napvilágot. Így történhetett, hogy a műértő kevesek tudtak róla, legjobb művészeink között tartották számon, a nagyközönség előtt mégis teljességgel ismeretlen volt. Különböző kiállításokon találkozhattunk egy-egy képével — elsősorban Szentendrén —, de ezek jobbára korábbi arculatát villantották elénk. Nagyobb kollekcióval idehaza 46-ban és 47-ben jelentkezett utoljára, amikor az Európai Iskola egyik vezető tagja volt. Ekkor, pontosan 1946-ban írta róla egyik kritikusa: „Korniss nagyon biztató út előtt áll. Önálló, eredeti, franciásan raciónalis, nem rokonítható másokkal. A meg nem alkuvók és az engedményre nem képesek fajtajához tartozik. Egy európai viszonylatban is figyelemre méltó egyéniség tűnt fel vele a magyar festészetben.” Majd húsz évnél kellett eltelnie, amíg ismét láthattuk őt, ezúttal Fehérvárott, az István Király múzeumban. Azóta ez a kiállítás is bezárt, a képek egymásnak fordítva visszakerültek eredeti helyükre, a Duna-parti lakás szűk falai közé. Visszhangja a kiállításnak nemigen volt. Pedig egyetlen pillantás bárkit meggyőzhetett, hogy Korniss Dezső változatlanul azon az úton halad, amelyen immár negydedfél évtizede, s ez az út ma még inkább európai szintet jelez, mint húsz évvel ezelőtt.

Kubizmus — szürrealizmus — informel — asszociatív figuráció: ezek ennek az útnak fontosabb állomásai. Különös egy út Korniss Dezsőé: a szerkezetiség, a raciónalis képalkotás mestereként indul, s az informel végtelen szabadságig jut el. Az utolsó évek figurációs darabjait akár az absztrakt festészet keretében is tárgyalhatnók. Korniss Dezső nem köti le magát tartósabban semmilyen iskola vagy elmélet mellé. Nem csak az Európai Iskola egyik vezető tagja volt ő, korábban ott találjuk a Szocialista Képzőművészek Csoportjának alapítói között, későbbi tevékenysége alapján pedig — Vajda Lajossal és Bálint Endrével együtt — a szentendrei festőcsoport tagjai közé számítják. Így újul meg egyre festészete is, periódusaiban, azok legjobb darabjaiban egyre tágabb univerzálisabb értelmet nyerve.

Cézanne tisztelőjeként indult, elveivel egy életre eljegyezte magát, de a sorsdöntő felszabadulást a szürrealizmus hozta meg számára. Pontosabban az az alkotásmód, amelyet vele kapcsolatba szoktunk hozni. A kornissi szürrealizmusnak mindeddig jobbára azokat a darabjait tartottuk számon, melyeket ő maga „konstruktív” megjelöléssel illet. Elsősorban Szentendréről, illetve Esztergomból ismerjük ezeket. Álom és valóság, varázslat és képzelet ötvöződik össze bennük, szerkezetük tudatosan átgondolt, a véletlennek itt nincs mit keresnie. A fehérvári kiállítás ezzel szemben szürrealizmusának egy másik arculatát sejteti. A néhány darab láttán André Masson 1962-ben írt sorai jutnak eszünkbe: „Ideje lenne kettéválasztani a szürrealizmust, az 1924 és 28 közötti szakaszra, amikor a jelzés, az írás dominált, s a későbbire, a szürrealista naturalizmusra. Úgy hiszem, az első lehetőségei még nincsenek kimerítve.”

Korniss egyik-másik képe valóban jelzésszerű, a geometrikus építettségnél